

Irak'ın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini korumak her geçen gün daha da zorlaşıyor.

Irak Hangi Şartlarda, Nasıl Parçalanabilir?: En Kötüye Hazırlıklı Olmak

How and Under What Circumstances Could Iraq Be Split Up? Being Ready for the Worst

Yrd. Doç. Dr. Serhat ERKMEN

ORSAM Ortadoğu Danışmanı

Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Abstract

As the developments, which have taken place since the U.S. invasion of Iraq, show over and over again, Iraq is becoming a country, whose territorial integrity and political unity is becoming more difficult to protect with each passing day. In this study, these aforesaid split scenarios are handled. The factors, which are believed to shape the future of Iraq, are as follows: the functioning of the political institutions established in the aftermath of the invasion in the country; nature and level of the acts of violence; functioning of the security forces; to what extent the political parties and groups recognized the State authority; the functioning of the Constitution Amendment process, and the policies of the external powers. Considering the future of Iraq in the light of these factors, two main scenarios, each of which could reach different dimensions in itself, emerge, namely the "continuation of the current situation", and the "Split".

Irak kurulduğundan bu yana merkezi hükümeti kontrol edenler diğer siyasi gruplar üzerinde mutlak bir otorite sağlamaya çalışmıştır. Bu nedenle sorun merkezîyetçiliğe karşı olmak ya da onu savunmak değil merkezîyetçi gücün kim tarafından hangi amaçla kullanılacağıdır.

Giriş

ABD'nin çekilmesinden kısa bir süre sonra Irak'ta başlayan siyasi kriz bir süredir Arap Baharı çerçevesinde gelişen olayların gölgesinde kalan Irak'taki siyasi gelişmelerin yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Gerek Türkiye'de gerekse dünya kamuoyunda Irak'ın istikrarı ve geleceği yeniden tartışılmaya başlamış ve iyiden kötüye doğru pek çok olasılık yeniden değerlendirilmeye alınmıştır. Türkiye'de yer alan haber ve yorumlarda da Irak'ın parçalanma olasılığı gündeme gelmiş ve siyasi krizin çözümüne ilişkin Irak'ta yapılan tartışmalar basına yansımaya başlamıştır.

Irak'ta yaşanan bu dinamik ve belirsiz sürecin ülkede kısa sürede ve hemen büyük bir krize dönmesini beklemek doğru değildir. Ancak, ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden bu yana yaşanan tüm gelişmelerin tekrar tekrar gösterdiği gibi Irak toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin her geçen gün korunmasının zor olduğu bir ülke haline gelmektedir. Devlet otoritesinin yıkıldığı ve yerine sağlıklı bir yapının bir türlü inşa edilemediği Irak'ın geleceğine ilişkin basit kestirimlerde bulunup, soruya kısa yanıtlar vermektense durumu daha geniş bir perspektiften değerlendirmek yararlı olacaktır. Bu nedenle, Irak'taki mevcut siyasi konjonktörü ve ülkenin tarihsel ve siyasal yapısını dikkate alarak bir olasılıklar analizi yapmaya çalıştık. Elbette, bu olasılıklar öngörülemez bazı değişkenlerin dahil olmasıyla farklı haller olabilir. Ancak, son 8 yılda yaşanan gelişmelere dayalı olarak tespit edilen genel parametreler ülkenin geleceği hakkında bir fikir verilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede Irak'taki siyasi gelişmelerin iskeletini oluşturan temel olgular

ve aktörler ışığında 4 ayrı ancak birbiriyle ilişkili gelecek senaryosu ortaya çıkmıştır. Bu senaryoların hiçbirisi tek başına doğru ya da yanlış olarak ele alınmamalı, bazı durumların kabaca sınırlarının çizilmesi olarak yorumlanmalıdır. Konunun aciliyeti nedeniyle kullanılan haritalar fazlasıyla ayrıntılı değildir. Fakat ilerleyen zamanlarda daha detaylı çalışmalarla ileri götürülmesi mümkün olacaktır.

Bu çalışma boyunca Irak'ın geleceğini belirleyecek olduğu düşünülen temel faktörler şunlar olacaktır: Ülkede işgalden sonra kurulan siyasi kurumların işleyişi; şiddet olaylarının niteliği ve düzeyi; güvenlik güçlerinin işleyişi; siyasi parti ve grupların devlet otoritesini ne derecede kabul ettikleri; anayasa tadilat sürecinin işleyişi ve dış güçlerin politikaları. Bu faktörler ışığında Irak'ın geleceği ele alındığında her biri kendi içinde farklı boyutlar alabilecek iki temel kategori ortaya çıkmaktadır: Bu kategoriler Mevcut Durumun Devamı ve Parçalanma Durumu'dur.

1. Irak'ta Mevcut Durumun Devamına İlişkin Senaryolar

Irak'ta mevcut durumun devamı senaryosunun ana eksenini, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) nin varlığını Irak çatısı altında sürdürmesidir. Bununla birlikte, Irak'ın siyasal yapısının hala bir geçiş aşamasında olduğu, ülkenin ABD'nin çekilmesi sonrasında ciddi siyasal krizleri nasıl atlatacağının ve 2010 seçimi sonrasında oluşan meclisin ve kurulan hükümetin yerini nasıl bir meclis ve hükümetin alacağını bilmemesi, ana eksenin sürmesi halinde dahi sistemin bugünkü halinde bazı değişimler yaşanabileceğini göstermektedir.

Irak'ta merkezîyetçiliğin halen güçlü bir eğilim olduğu, seçimden ilk iki sırada çıkan Irakiye ve Kanun Devleti Koalisyonu'nun politikalarında da görülebilir. Resimde bu grupların liderleri Maliki ve Allavi görülüyor.

Yukarıdaki ana eksen temel alınarak bugünkü Irak'ın durumu şöyle tasvir edilebilir: Irak, top-
rak bütünlüğünü korumakla birlikte, merkezi hükümetin kuzeyde (Kuzey'den kasıt, İKBY'nin resmi sınırları olan Duhok, Süleymaniye ve Erbil vilayetinin sınırlarını kapsadığı kadar, Irak merkezi hükümetinin veya ilgili vilayet meclislerinin filli kontrolünün olmadığı Musul'un kuzeyindeki bazı ilçeler ve Kerkük'ün bir kısmını da kapsamaktadır.) otoritesinin olmadığı, ülkenin orta kısımlarında sorunlar yaşadığı, güneyde ise Şii-lerin çoğunlukta olduğu vilayetlerde güçlendiği, kendi içindeki temel anlaşmazlıkları çözememiş, etnik ve dini gruplar arasındaki siyasi rekabetin tarihsel nedenlerin de etkisiyle gruplararası düşmanlığa dönüştüğü, dış güçlerin etkilerine büyük ölçüde açık geçiş sürecinde bir ülkedir.

Bu durumda Irak'ın geleceği ele alınırken bu geçiş sürecinin farklı evrelerinin olabileceği; bu

nedenle mevcut durumun devamı senaryosunun parçalanmanın gerçekleşmediği; fakat farklı açılardan kritik bir eşige yaklaşıldığı tüm senaryoları içerdiği söylenebilir. Bu çerçevede mevcut durumun devamı senaryosu dört ayrı genel durum çerçevesinde ele alınabilir:

1.a. Merkezi Yapısı Güçlü Irak

Merkezi yapısı güçlü Irak; federal sistem içinde yönetilen; yapılacak anayasal düzenlemelerle merkezi yapıyı güçlendirme eğiliminde/güçlendirmiş olan; istikrarlı ve işleyen bir hükümetin olduğu Irak'tır. Irak'ta halihazırda ne merkezi yapının ne de bu yapıyı temsil eden hükümetin güçlü olduğu söylenemez. 2010 yılında yapılan seçim merkezîyetçi 3 partinin (listenin) zaferiyle sonuçlanmasına rağmen siyasi partiler arasındaki anlaşmazlık ve güç paylaşımındaki sorunlar merkezîyetçiliğin güçlü olabileceği bir ortam

Sünni Arapların yoğun olduğu bazı vilayetlerde federal bölge talepleri güçlenmesine rağmen parlamento aritmetiği ve hükümetin yapısı değişirse bugün federalizmi savunmaya başlayan Sünni Arapların politika değiştireceği öngörülebilir.

yaratmamaktadır. Tersine, merkezi hükümetin, onu kim kontrol ederse elde ettiği gücü kullanabilmek için bir baskı aracına dönmesi merkezi hükümeti kontrol edemeyen gruplardaki ademi merkezietçi eğilimleri artırmaktadır. Nitekim, ilk olarak Iraklı Kürtler merkezietçiliğe karşı çıkmışlar ve kendi federal bölgelerini kurmuşlardır. 2005-2009 yılları arasında ise Irak İslami Yüksek Konseyi Basra merkezli bir federal bölge fikrini güçlü bir biçimde savunmuştur. (Bu öneri hala zaman zaman gündeme gelmektedir) İşgalden hemen sonra ise Sünni Arapların çoğu federal bölgelere ve federalizme karşı çıkmıştır. Ancak, son 6 aydır Selahattin, Diyala ve Anbar'daki Sünni Araplar Bağdat'ın sürekli Şii Arapların elinde olduğu ve seçimi kazanmalarına rağmen iktidarı değiştiremeyeceğine inanmaya başlamalarından dolayı kendi federal bölgelerini talep etmeye başlamışlardır.

Aslında bu yaklaşım, Irak'taki merkezietçi geleneğin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Irak devleti kurulduğundan bu yana merkezi hükümeti kontrol edenler diğer siyasi gruplar üzerinde mutlak bir otorite sağlamaya çalışmıştır. Bu nedenle sorun merkezietçiliğe karşı olmak ya da onu savunmak değil merkezietçi gücün kimin elinde olduğu ve hangi amaçlar için kullanılacağıdır. Kürtler dışında tüm siyasi gruplar merkezietçilikten yana tavır koymakta, ancak onu kontrol edemedikleri zaman merkezi gücü kontrol edene meydan okumakta ve onun yetki alanının dışında kalmak istemektedir. Son gelişmeler ışığında Sünni Arapların yoğun olduğu bazı vilayetlerde federal bölge talepleri güçlenmesine rağmen parlamento aritmetiği ve hükümetin yapısı değişirse bugün federalizmi savunmaya başlayan Sünni Arapların politika

değiştireceği öngörülebilir. Ancak bu seferde iktidarı kaybeden Şii grup hangisi olursa o federal talepleri savunabilir. Özetle, bugün, Irak'ta tüm sorunlarına rağmen Irak'ta merkezietçilik hala en güçlü eğilimdir. Bu durum, seçimden ilk iki sırada çıkan listeler olarak Irakiye ve Kanun Devleti Koalisyonu'nun seçim öncesi vaatleri ve politikalarında da görülebilir. Bu noktada sorun merkezietçilik düşünce değil, güçlü bir merkezi hükümetin kurulamamasıdır. Irak'ta güçlü bir merkezi hükümet kısa ve orta vadede aşağıdaki biçimlerde güçlenebilir:

1.a.1. Demokratik Yollarla Merkezi Hükümetin Güçlenmesi

Irak'ta, 2005'te İslamcı Şii Arapların ve Kürtlerin fazlasıyla güçlü olduğu, Sünnilerin gerçek temsilcilerinin yok denecek kadar az olduğu ve çok sayıda farklı grubun barındığı Meclis, yerini 2010 seçimi sonrasında Sünni Arapların güçlü bir biçimde temsil edildiği, Şii Arapların parçalı bir görüntü sergilediği, Kürtlerin gücünün törpüldüğü ve parti sayısının azaldığı bir Meclis'e bırakmıştır.

Mecliste Hivar, Vifak, Dava ve Sadr Hareketi gibi merkezietçi karakteri kuvvetli siyasi oluşumlar sayılarını artırmalarına rağmen hükümetin kurulması sürecindeki çetin pazarlıklar ve Şii-ler ve Sünniler arasında gücün paylaşılabilmesi merkeziet yapıyı güçlendirecek anayasal düzenlemeleri çıkarabilecek bir hükümetin kurulmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Hükümetin kurulması ve devamı için Kürtlerin oynadığı rol Başbakan Nuri Maliki'yi rehin aldığı gibi, Başbakan'ın değişmesi halinde yenisini de rehin alacaktır. Bu nedenle, Irak'ta merkezi hükümetin

demokratik yollarla güçlenmesi ancak Kürtleri dışlayacak kadar güçlü bir milliyetçi Arap koalisyonlarının seçimi kazanmasıyla mümkündür. Bu durum ya büyük bir Arap partileri koalisyonunun tek başına hükümet kuracak kadar çok sandalye kazanmasıyla ya da bir partinin tek başına hükümet kurabilecek kadar çok sandalye kazanmasıyla mümkün olabilir. Eğer bu parti ya da koalisyon milliyetçi ve merkezîyetçi bir oluşum olursa Kürtlerin federalizm, petrol ve sınırlar konusundaki yaklaşımlarını redderek onlarla yasal ve meşru alanda mücadeleye girebilir. Yasalarda yapabileceği değişikliklerle halihazırda denge yaratan farklı kaygıları görmezden gelerek Kürt grupları önemli konularda devre dışı bırakabilir.

Fakat, bu olasılık iki nedenle gerçekçi görünmemektedir. Bu nedenlerden birincisi, Irak'ta "Araplık" kimliği altında siyaset yapabilecek ve mezhepsel boyutu yok sayacak kadar güçlü bir siyasal oluşum yoktur. Her ne kadar tüm partiler veya seçim ittifakları mezhepçiliğe karşı olduklarını söyleseler de hem siyasal duruşları hem de "öteki"ni tanımlamaları aslında mezhepçi tavırları konusunda açık bir fikir vermektedir. Bu nedenle, Sünni ve Şii Arap olgusunu dışlayarak sadece merkezîyetçi söylemle ve Iraklılık çatısı altında bir parti ya da koalisyon oluşmasının mümkün olmaması yukarıdaki olasılığı dışlamaktadır. Tam anlamıyla merkezîyetçiliği savunan Sünni ve Şii Arap iki ayrı oluşum olsa bile bunlar asıl tehdit olarak birbirlerini gördüklerinden mevcut sistem içinde öncelikle birbirlerini rakip olarak görmekte ve sistem içinde güçlenmek için Kürtlerin desteğini aramaktadır. Bu durum, Kürtlerin merkezîyetçilik gibi hayati bir konuda dışlanmasını engelleyecektir. İkinci neden ise mevcut anayasayla ilişkilidir. Olağanüstü bir durumun doğması ve tüm Arap partilerin biraya gelmesinin sağlanması halinde dahi (her ne kadar mümkün olmasa da bir an için gerçekleştiğini varsayalım) Irak Anayasası'nın 136. Maddesinin 2. Paragrafı uyarınca anayasadaki bir değişikliğin gerçekleşmesine üç vilayetin üçte ikisinin hayır demesi halinde değişikliğin gerçekleşmeyecek olması Irak'ta federal yönetimin ortadan kalkması ve tam bir merkezîyetçi yapının kurulmasını imkansız hale getirmektedir. Çünkü, bu tür bir

değişiklik Duhok, Süleymaniye ve Erbil'de kesin olarak reddedilecektir.

1.a.2. Silahlı Çatışmayla Merkezi Hükümetin Güçlenmesi

Irak'ta siyaset hala silahların gölgesinde yapılmaktadır. Meclis'te önemli güce sahip olan partilerin içinde ayrı bir silahlı grubu olmayan tek parti -yakın zamana kadar Bedir Tugayları'nı bünyesinde barındıran İYK'yı ayrı tutarsak- Dava Partisi ve Irak Türkmen Cephesi'dir. Bununla birlikte, Dava Partisi, hükümette olmanın avantajlarını kullanarak Irak devletinin resmi güçlerinden yararlanmakta, İçişleri Bakanlığı'ndan özel bir birim kurarak kendisine bağlı bir siyasi-askeri güç oluşturmaktadır. Doğrudan Nuri Maliki'ye bağlı olan bu birim IKBY dışında ülkenin herhangi bir yerinde istediği operasyonu gerçekleştirmekte, olan bitenden kimse hesap soramamaktadır.

Irak'ta siyasi partiler ya da güç odakları ile silahlı gruplar arasındaki ilişki son 2008-2010 yılları arasında önemli bir düşüşe geçen şiddet eylemlerinin ülkedeki siyasi atmosfere bağlı olarak yeniden artmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, bu senaryo dahilindeki silahlı çatışma ülkenin genelini sarabilecek bir kaos ortamı yaratabilecek bir silahlı çatışmadan bazı yönleriyle ayrılabilir.

Bu senaryoda silahlı çatışmanın ana eksenini, Irak'ta merkezîyetçiliğin yanında olan güçlerin açık ya da gizli bir koalisyon ile ayrılıkçı gruplar ile çatışmaya girmesi ve bu çatışmayı açık bir üstünlükle kapatarak Bağdat'ın otoritesini tüm Irak üzerinde hakim kılacak hale gelmesidir. Irak ordusu ve polisi bugünkü kapasitesi itibarıyla ayrılıkçı güçlerin tam olarak üstesinden gelecek durumda değildir. Buna silah, teçhizat, eğitim, örgütlenme ve doktrin olarak hazır olduğu söylenemez. Bununla birlikte, ABD'nin çekilme sürecinin tamamlanmış olması bu denli bir çatışmanın ülkenin içinde bir başka güç tarafından engellenmesi olasılığını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Yani, merkezi hükümeti kontrol eden güç kendisini "hazır hissederse" kademeli

ABD'nin Irak'tan çekilmesinden en fazla hangi politik grupların zarar ya da kâr edeceği şimdilik belirsiz. Resimde, devir teslim törenindeki Irak Adalet Bakanı ve Amerikalı bir general görülüyor.

olarak bu çatışmayı başlatabilir. Fakat, merkezi otoriteyi tek elde toplamayı amaçlayacak olan bu türden bir şiddet kullanımı kabaca özetlenen şu koşullara bağlı olarak ortaya çıkabilir.

- Irak'ın başka yerlerinde büyük çaplı ve güvenlik güçlerinin dikkatini ve enerjisini dağıtacak olayların olmaması,

- Siyasi konjonktürün uygun olması ve geçerli bir nedene dayanılması (bağımsızlık ilanı, Kerkük'ün IKBY'ye ilhaki, ülke genelinde büyük çaplı ve sürekli terör saldırıları),

- Merkezi hükümetin tam otoritesini sağlamak isteyen gücün (Sünni ya da Şii Arap ya da bunların bir koalisyonu) kendi içinde veya diğerleriyle geniş çaplı bir askeri ve siyasi koalisyon kurması,

- Bölge ülkelerinin merkezi yönetimin yanında açıkça yer alması veya ayrılıkçılara/federalistlere koruma sağlamaması.

Bu faktörlerin her birinin bir arada gerçekleşmesi son derece güç görünmektedir. Öncelikle, merkeziyetçiliği savunan partiler arasında güçlü bir birlik sağlanması bir önceki maddede açıklanan nedenlerden ötürü pek mümkün görünmemektedir. Hatta, son siyasi gelişmeler, Sünni ya da Şii Arapların hangisi bu hamleyi başlatacak olursa olsun IKBY'den önce birbirleriyle çatışma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. (Mevcut gelişmeler ışığında en olası durum, Maliki'nin diğer Şii partilerden destek alarak önce Sünnileri törpülemesi, sonra da gücü yeterse IKBY'ye yönelmesidir.) Bunun yanı sıra Ortadoğu'da yaşanan değişim rüzgarları ve bölge ülkeleri arasındaki güç mücadelesi Irak

Irak'ta merkezi hükümetin tam otoritesini sağlamak üzere başlatılacak bir askeri operasyon yoluyla ülkede merkezîyetçiliğin sağlanması, iç savaş veya dış müdahaleye yol açabilecek bir kaotik duruma dönüşme olasılığı taşımaktadır.

konusunda hem fikir olduklarını göstermemektedir. Tersine, bu tür bir operasyonu başlatacak olan Iraklı güç kim olursa olsun bazı ülkeleri karşısına alacaktır. Bu nedenle, mevcut bölgesel ve ülkesel şartlar dikkate alındığında Irak'ta merkezi hükümetin tam otoritesini sağlamak üzere başlatılacak bir askeri operasyon yoluyla ülkede merkezîyetçiliğin sağlanması büyük bir olasılıkla iç savaş veya dış müdahaleye yol açabilecek bir kaotik duruma dönüşme olasılığını güçlü bir biçimde taşımaktadır. Bu nedenle, bu senaryonun gerçekleşmesi olasılığı da düşüktür.

1.a.3. Merkezîyetçiliğin Sistem İçinde Kalan Araçların Kullanılmasıyla Sağlanması

Bu senaryo bir anlamda ilk iki senaryonun bir çeşit bileşkesidir. Ülkede merkezîyetçiliğin güçlenmesini isteyen güçlerin siyasal olarak yükselmesine, ancak parlamento ve hükümetteki güçlerini artırmalarına rağmen merkezîyetçiliği, hükümetin otoritesini ve etki alanını sadece yasal yolları kullanarak sağlayamamasına ve Irak siyasetinin doğası gereği silahlı güçlerini de çeşitli biçimlerde devreye sokmasına dayanır. Bu senaryoda merkezi yapıyı güçlendirmek isteyen siyasal güçler, büyük çaplı çatışmalar yaratmadan, fakat merkezi hükümet ile federal hükümet(ler) arasındaki sorunlarda bazı gerekçelere dayanarak (örneğin yerel halkın şikâyetleri üzerine hareket etmek, küçük çaplı yerel çatışmaları ve olayları engellemek) ordu ve polisi kullanmak suretiyle yavaş yavaş ilerleyebilirler. Bu gerekçelerin bir süredir Diyala, Musul, Selahattin ve Kerkük'ün bazı ilçe, nahiyeye ve köylerinde Irak hükümeti tarafından kullanılarak önceden peşmergelerin kontrolünde bulunan bazı bölgelerde ilerleme kaydedildiği ve sorunlu alanlarda peşmergelerin

çıkartılarak yerine Irak ordusunun yerleştirildiği görülmektedir. Bu senaryo Irak'ın değişik bölgelerinde küçük çaplı lokal gerginliklerin meydana gelmesi, ancak bunların hükümet tarafından üstesinden gelinerek salam yöntemiyle otoritesini yeniden inşa etmesiyle gerçekleşebilir. Bu senaryonun en önemli boyutlarından birisi ise merkezîyetçi güçlerin ardında bölge ülkelerinin, ABD'nin ve BM'nin yoğun bir desteğinin bulunmasının gerekliliğidir. Bu durumun, Irak'ta merkezîyetçiliği güçlendirebilecek en olası senaryo olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir.

Yukarıda merkezîyetçiliğin artması için yaşanabilecek gelişmelere ilişkin temel senaryolar ele alınmıştır. Ancak merkezi yapının hangi şekilde olursa olsun güçlenmesinin iki temel sorun yaratabileceği akılda tutulmalıdır:

(a) Merkezi otoritenin güçlenmesiyle birlikte merkezi hükümetin kimin tarafından kontrol edileceği sorunu ön plana çıkacaktır: Kurulduğu tarihten bu yana merkezi otoritesini güçlendirmeye çalışan ama bunu tam olarak başaramayan Irak'ta iktidarı kimin kontrol edeceği sorunu son derece kritiktir. Bu sürecin demokratik yollarla olması daha iyi bir senaryo gibi görünmesine rağmen gerçekleşmesi riskli ve sonuçları açısından kontrol edilemeyecek bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Her olasılıkta en önemli sorun iktidarın kimde olacağıdır. Buna verilebilecek en mantıklı yanıt Irak'ta merkezîyetçi bir Şii koalisyonun olabileceğidir. İdeal senaryo Irak'ın merkezîyetçi yapısını güçlendirmek isteyen Türkmen, Arap, Kürt, Hıristiyan, Sünni, Şii bütün grupları içermek olmasına rağmen bu sonucun ortaya çıkması olasılığı çok düşüktür. Bu nedenle merkezi gücün yükselmesi süreci paradoksal

olarak Irak'ta yeni çatışma ve parçalanmalara yol açacak bir dinamik barındırmaktadır. En ideal senaryonun gerçekleşmesi Iraklı siyasi grupların siyasi olarak olgunlaşmasına ve bölge ülkelerinin her türlü iç anlaşmazlığı merkezîyetçilik çerçevesinde eritecek bir denge yaratmak için baskı yapmasına bağlıdır.

(b) Merkezîyetçiliği güçlendirme senaryosunun yaratacağı ikinci sorun ise büyük ölçüde sürece bağlıdır: IKBY, haklarının önemli bir kısmının elinden alınmasına büyük bir tepki verecektir. Bu nedenle, IKBY'nin haklarının büyük ölçüde sınırlanması veya çok zayıf bir federalizm oluşması ancak güç kullanımı yoluyla mümkün olabilir. Bu durumda dahi Kürtlerin bu süreci kabul etmeyeceği, silahlı mücadele başatabileceği ve bağımsızlık vurgusunu daha güçlü yaparak kazanımlarını geri almak isteyeceği söylenebilir. Ki, bu mevcut durumun devamına ilişkin senaryoların ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

1. b. Merkezî Yapısı Zayıf Irak

Bu senaryo temelde yukarıdaki şartların oluşmaması durumunda ülkedeki farklı etnik, mezhepsel ve ideolojik grupların arasındaki siyasi çekişmenin büyümesi ve merkezde istikrarlı bir otorite oluşmamasına dayanmaktadır. Bu senaryonun kırılmalardan veya kaos durumundan farkı, birbirleriyle çatışmak istemeyen veya çatışmaktan yorulan Iraklıların zayıf bir merkezî yönetim etrafında güçlü federal bölgeler şeklinde örgütlenmek istemesine dayanmaktadır. Irak'ta merkezî hükümetin bugünkünden daha zayıf olması iki biçimde olabilir: herhangi bir çatışma yaşanmaksızın tarafların gönüllü tercihleri ve rızasıyla ya da küçük çaplı bir iç çatışma yaşandıktan sonra çevreden gelen baskıyla çatışmanın durmasından sonra.

1.b.1. Tarafların Kendi Rızasıyla Merkezîyetçiliği Zayıflatmaları

Irak'ta siyasi gruplar arasındaki çatışmaların en önemli kaynaklarının başında siyasi çıkarlar ve ekonomik rant gelmektedir. Bu nedenle Irak'ta kendi yaşadıkları bölgelerin gelirlerinden tatmin

olan, diğerlerinin kendilerine yük getirdiğini düşünen veya merkezî hükümetin baskısından kurtulmak için uğraşan Sünni ve Şii Arapların bazılarının ve Kürtlerin merkezî güçlendirmektense zayıflatmayı tercih ettikleri söylenebilir. Bunu yaparken önceki rejimlerin Irak'ta yaptıkları baskıları öne süren bu gruplar yeni dönemde aynı merkezîyetçi çabasının kendilerine de zarar verdiğini ön plana çıkartabilirler. Dahası, her bir bölgede kendi üstünlüğünü kurmuş olan siyasi çevreler dışarıdan bir siyasi gücün kendi topraklarında filizlenmesini istememektedirler. Ayrıca, bu siyasi gücün ekonomik gelirle de birleştirilmesi halinde her bir grup kendi bölgesinden kaynaklanan doğal kaynak gelirlerini bir başka bölgeyle paylaşmak istemeyebilir. Bu nedenle, merkezî yönetimin ağır bürokrasinin pençesinde kalmaktansa zayıf bir federal yapı etrafında örgütlenmeyi tercih eden bir Irak senaryosu ortaya çıkabilir. Ancak, bu senaryonun önünde üç temel engel olduğu söylenebilir: doğal kaynakların bölgelere eşit dağılmaması, Irak'ın tarihsel mirası ve bölge ülkelerinin tutumu.

Irak'ın petrol rezervlerinin büyük kısmı ülkenin güneyindeki Basra Havzası ile kuzeydeki Kerkük civarında toplanmıştır. Bu rezervlere değişik bölgelerde bulunan yeni yerler eklenebilir. Ancak, mevcut durum tablosu ülkede etnik ya da coğrafi olsun daha güçlü bir federalizmin ve mevcut sınırlarıyla federal bölgelerin Sünni Arapları önemli bir gelirden yoksun bırakacağını göstermektedir. Sünni Arapların yaşadıkları bölgelerde de petrol bulunduğu iddialarına rağmen bunun henüz kanıtlanamamış ve işler duruma getirilememiş olması onların bu tür bir güçlü federal sistemde en çok zarar görecektir. Bu nedenle Sünni Araplar arasında federal bölge arayışında olacak grupların özellikle Kürtler ile petrol alanlarının bulunduğu il sınırları üzerinde yoğun bir çekişme yaşaması muhtemeldir. (Diyala'da Hanekin ve Karatepe civarı, Selahaddin'de Tuzhurmatu civarı, Musul'da kuzeydeki Şeyhan ve Hamdaniye ve Kerkük'ün petrol sahası olan bölgeleri).

Ülkenin tarihsel mirası da grupların kendiliğinden güçlü bir federalizme yönelmesini engelle-

ABD Savunma Bakanı Panetta, geçtiğimiz Temmuz ayında Erbil’de KBY Başkanı Barzani’yle görüştü. ABD’nin Kürt bölgesinin geleceğiyle ilgili tutumu büyük merak konusu.

mektedir. Özellikle Irak’ın Arap kesimi devletin hala bir Arap devleti olduğunu, Kürtlerin devletin zayıflığından yararlanarak bugünkü noktaya ulaştıklarını düşünmektedir. Bu nedenle, aslında pek çoğu için bugünkü durum geçicidir. Bunun mevcut haliyle sürmesi doğru değildir. Özellikle, IKBY’nin Musul, Kerkük ve Diyala gibi vilayetlerde genişleme çabaları ve IKBY’nin otorite sahasını buralara genişletmesi kabul görmemektedir.

Bölge ülkelerinin etkisi de son derece önemlidir. Irak’taki zayıf bir federalizmin ülkeyi parçalanmaya götüreceği endişesini taşıyan devletlerin Irak’taki siyasi grupları yönlendirmeleri ve birbirleri arasındaki işbirliği zayıf merkezi hükümet ve güçlü bir federasyon senaryosunu zayıflatmaktadır.

1.b.2. Çatışmanın Büyümeden Durdurulması

Irak’ta yukarıdaki nedenlerden birisine bağlı olarak küçük çaplı bir iç çatışma yaşanabilir. Çatışmanın nedenleri ve boyutu ne olursa olsun, iç çatışmaların sürmesi dış ülkelerin özellikle de komşu ülkelerin tavırlarına bağlıdır. Örneğin, Irak ile Yugoslavya’yı birbirinden ayıran en önemli faktörlerden birisi Yugoslavya iç savaşı çıktığında çatışmanın yayılma etkilerini engelleyebilecek ve çatışmayı durdurabilecek kadar güçlü bölgesel hükümetler olmadığından çatışmanın uzaması olmuştur. Dahası, Kosova’nın bağımsızlık çabaları da benzer bir nedenle başarıya ulaşabilmiştir. Oysa, Irak’a komşu olan ülkeler Balkanlardakiler’in aksine güçlü ve gerektiğinde askeri güç kullanabilecek bölgesel güçlerdir. Bu ülkeler arasında tam bir strateji birliği olmamasına rağmen Irak’ın toprak bütünlüğünü

Çatışmanın nedenleri ve boyutu ne olursa olsun, iç çatışmaların sürmesi dış ülkelerin özellikle de komşu ülkelerin tavırlarına bağlıdır. Irak'a komşu olan ülkeler arasında tam bir strateji birliği olmamasına rağmen Irak'ın toprak bütünlüğünü koruma konusunda fikir birliği içinde oldukları söylenebilir.

koruma konusunda fikir birliği içinde oldukları söylenebilir. Bu nedenle, Irak'ın iç çatışmaya sürüklenmesi halinde bölge ülkelerinin doğrudan ya da dolaylı müdahaleleriyle çatışma ülkenin parçalanmasına neden olmadan durdurulabilir. Çatışmayı sürdürmek isteyen taraflar bölge ülkelerinin telkin, baskı veya tehditleriyle çatışmayı sürdürme iradelerini sona erdirebilirler. Ancak bu olasılık, Irak'a komşu ülkelerin olası bir iç çatışma durumunda dahi Irak'ın toprak bütünlüğünü koruma konusundaki işbirliğini devam ettireceği varsayımına dayanmaktadır. Bununla beraber, bu konuda özellikle İran'ın politikalarına tam olarak güvenilmemesi gerekmektedir. İran, Basra Körfezi'nin kuzeyini kontrol etmek ve petrol sahası üzerinde oturan güçlü bir Şii müttefik elde etmek için Irak'ın parçalanmasının kaçınılmaz olduğunu düşündüğünde stratejik yaklaşımını değiştirebilir. Genellikle İran ve Irak Şiiliği arasındaki ayrım iki ayrı ve komşu Şii devletinin oluşması halinde aralarında bir rekabet olacağı varsayımını yaratmaktadır. Fakat, Irak'ta çatışma ve parçalanma kaçınılmaz hale gelirse İran muhtemelen bu ayrılığı kontrol etmek veya belli bir süre zarfında tölare etmek zorunda kalabilir. Bu nedenle ortaya çıkabilecek yeni Şii devletiyle düşmanca veya rekabete dayalı bir ilişki modeli geliştirmektense uzlaşma ve işbirliğine dayalı bir yolu tercih ederek yeni Şii devletini yanına çekmeyi stratejik olarak uygun görebilir. Özellikle ortaya çıkacak Şii devletinin Suudi Arabistan başta olmak üzere Basra Körfezi'ndeki Sünni Arap devletlerinde yaratacağı Şii korkusu nedeniyle yeni Şii devletinin dışlanması ihtimalinin çok yüksek olması bu Şii devletinin de İran'a olan ihtiyacını artıracaktır. Bu bağlamda Irak'ın

parçalanması halinde ortaya çıkabilecek yeni Şii Arap devletinin tek başına Sünni ve kendisine düşman Arap devletleriyle mücadele içine girmektense İran ile işbirliği yapması olasılığı yüksektir.

1.c. Kırılgan ve İstikrarsız Irak

Irak, bugün dahi batıdaki pek çok saygın kuruluş tarafından "kırılgan" olarak nitelenmektedir. Ülkenin 2005-2008 yılları arasında süren iç çatışmadan parçalanmadan ve görece olarak az hasarlı çıkmasına ve o zamandan bu yana şiddetten arındırılmaya çalışılmasına bakıldığında siyasi ve ekonomik açıdan daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bu sürecin sağlam temellere dayanmadığı, eskiye dönüşün mümkün olduğu ve bu nedenle Irak'ta temkinli olunması gerekliliği savı birçok uzman tarafından da paylaşılmaktadır.

Irak'ın kırılgan ve istikrarsız bir hale sürüklenmesi senaryosunu bugünkü durumdan ayıran en önemli hususlar şunlar olabilir:

- (a) Siyasi sorunların diyalogla çözüleceğine ilişkin anlayışın tamamen sona ermesi,
 - (b) Ülkedeki siyasi tansiyonun yükselmesi ve potansiyel olarak görülen sorunların gerçeğe dönüşmesi,
 - (c) Bir süredir çözümü beklenen sorunların çözülmeyeceğine dair kanaatin yoğunlaşmasıdır.
- Bu çerçevede bakıldığında, kırılgan ve istikrarsız bir Irak senaryosunun aslında iç savaş ve kaosa

İran, Basra Körfezi'nin kuzeyini kontrol etmek ve petrol sahası üzerinde oturan güçlü bir Şii müttefik elde etmek için Irak'ın parçalanmasının kaçınılmaz olduğunu düşündüğünde stratejik yaklaşımını değiştirebilir.

sürüklenmiş bir Irak'tan bir önceki aşama olduğu, bu sürecin ne kadar süreceğinin ise bilinemeyeceği söylenebilir. Bu sürecin uzunluğu hakkında kesin bir tahmin yapılamasa da çatışmanın şiddetine ve Ortadoğu'nun içinde bulunduğu bölgesel dinamiklere göre 1-5 yıl boyunca devam edebileceği söylenebilir.

Kırılgan ve istikrarsız bir Irak'ta:

(a) Yapılan yeni seçimler sonucunda kurulan hükümetin kanun çıkartmadığı, hükümetin işlevlerini yerine getiremediği, Meclis'in işlemediği, siyasal uzlaşmaya varılamadığı, seçimlerin ve meclisin meşruiyetinin sorgulandığı hatta kabul edilmediği,

(b) Sünni Araplar ile Kürtler, Şii Araplar ile Sünni Araplar, hükümet güçleri ile peşmergeler, hükümet güçleri ile direnişçiler vb. aktörler arasında çatışmaların doğduğu, arttığı, ancak henüz sürecin hükümetin kontrolünün dışına çıkmadığı ve mevcut anayasal düzen içinde tarafların sorunlarına çözüm aradıkları,

(c) Meclisin çalışmaması nedeniyle anayasa değişiklikleri sorununun bir türlü çözülemediği, Kerkük sorununun ağırlaştığı, Musul'daki gerginliğin tavana tırmandığı, Diyala'daki gruplar arasında tansiyonun yükseldiği,

(ç) Meclisin çalışmaması nedeniyle kendilerine verilen sözlerin tutulmamasına tepki duyan grupların siyasal süreçten uzaklaştığı, silahlı mücadeleye yoğun şekilde geri dönüş yaptığı bir siyasal ortam yaşanabilecektir.

Bugün, Irak'taki siyasi havanın devam etmesi, Haşimi Krizi'nin çözilememesi, şiddet olayları-

nın artması ve Maliki-Irakkiye-Kürtler arasındaki restleşmenin bir hükümet krizine dönüşmesi halinde Irak'ın önündeki en muhtemel geleceğin yukarıdaki çatı çerçevesinde yaşanabileceği söylenebilir.

1.d. İç Savaş Durumu ve Kaos Ortamı

Bu senaryo kırılganlığın had safhaya vardığı, ülkenin parçalanmanın eşiğine geldiği bir ortamı nitelendirmektedir. Bu nedenle mevcut durum senaryosunun son halkasıdır. Ülkenin belli bir bölgesinde başlayan çatışmanın yayılması ya da eş zamanlı bazı çatışmaların başlamasıyla doğabilecek olan bu senaryonun dört şekilde sonuçlanması mümkündür:

- Ülke parçalanabilir,

- Merkezi hükümet üstünlüğünü sağlayıp otoritesini kabul ettirebilir.

- Merkez kaç güçler başarılı olmalarına rağmen ayrılığa gitmeyip yeni kazanımlar elde edebilir,

- Bölge devletleri ya da uluslar arası örgütler duruma el koyup Irak'ta yeni bir durum yaratabilirler.

Ülkeyi iç savaşa götürecek çatışmaların nasıl ve nereden başlayacağı konusunda kesin bir tahmin yapmak mümkün olmamasına rağmen bazı tahminlerde bulunulabilir: Irak'ı iç savaş durumuna getirecek olan çatışmaların iki merkezi olabilir: ülkenin kuzey ve orta kesimleri. Kuzey merkezli çatışmanın üç ana coğrafi merkezi olabilir: Musul, Kerkük ve Diyala. Musul'da son zamanlarda Kürtlerle Sünni Araplar arasındaki anlaşmazlık

zaten çatışmaya dönüşmüştür. Ancak bu sınırlı kalmaktadır. Hadba'nın hem 2009 Vilayet Meclisi hem de 2010 Genel Seçimi'nde bölgede kazandığı başarı Arapları cesaretlendirmiştir. 2010 seçimi öncesinde Musul Valisi Etil Nuceyfi Kürtlerin kontrolündeki bazı ilçelere sokulmayınca olaylar büyümüştür. Fakat seçimden sonra Nuceyfi'lerin çatışmacı söylemi düşüşe geçmiştir. Bu nedenle, Musul mevcut dinamikler çerçevesinde çatışmayı başlatabilecek yerler arasında görelilik olarak geri planda kalmaktadır.

Kerkük ise potansiyel çatışma sahası özelliğini korumaktadır. Irak'ın küçük bir modeli olarak nitelenen Kerkük'te çatışmaların başlaması bu şehrin etnik ve mezhepsel yapısı nedeniyle yayılma potansiyeli taşımaktadır. Ancak, en karışık görünen bölge Diyala'dır. Irak'taki tüm çatışma alanlarını tek bir potada toplayan Diyala oldukça hassas bir konumdadır. Kürtlerin Hanekin'deki genişleme çabası, Irak ordusuyla peşmergelerin arasındaki hamle savaşı, Şii-Sünni çatışmasının sürmesi, El Kaideci grupların faaliyetleri, Türkmenler üzerindeki baskılar, milliyetçi Sünni Arapların Kürtleri bölgeden çıkarmak istemesi ve petrol rezervleri gibi en hassas olguları bir arada barındıran Diyala Irak'taki çatışmaların patlama noktası olabilir. Ancak, şu noktanın da altının çizilmesi gerekmektedir: Kerkük'ten başlayacak bir çatışma hem coğrafi konumu hem de çatışmanın mahiyeti nedeniyle daha hızlı ve kolay yayılabilecektir. Bu nedenle, Diyala ve Musul'da çatışma yaşanması halinde bunların lokal olarak kalması ve söndürülebilmesi şansı varken Kerkük'te doğabilecek büyük çaplı bir çatışmayı dindirmek diğerlerine göre çok daha zor olacaktır.

Irak'ı iç savaşa götürecek olan ikinci bir seçenek ise Bağdat merkezlidir. Sünni ve Şii Araplar arasında ülke siyasetini kontrol etmekten kaynaklanan güç mücadelesinin tekrar 2006-2007 yıllarındaki gibi bir çatışmaya dönüşme olasılığı hafife alınmamalıdır. Bugün Irak'taki siyasi grupların çoğu "bir daha 2006-2007 yıllarına dönülmez" deseler de el altından kendilerini bir çatışmaya hazırladıkları izlenimi doğmaktadır.

Bir kez bu tür bir çatışma başladıktan sonra son derece kanlı ve uzun süreceğini tahmin etmek

zor değildir. Ortadoğu'da önceki etnik ve mezhepsel çatışmalar dikkate alındığına savaşın birbirleri arasındaki mücadelesinin bir süre sonra bölge ülkelerinin de yer aldığı bir vekaleten savaşa dönüştüğü görülmüştür. Bu durum, bazen savaşın kendi iradesinin de ötesinde uzun süren bir çatışma döngüsünün ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıntıları aşağıda ele alınacak olan bu olasılığın gerçekleşmesi halinde çatışmalar ancak parçalanma halinde kazanımlarını koruyamayacakları ve bölge ülkelerinin baskısıyla durumlarının daha da kötüleşeceği durumlarda parçalanmadan uzak durmak isteyebileceklerdir. Bu nedenle, parçalanma yoluyla Sünni Arap ülkelerinin kontrolüne girmek istemeyecek olan Sünni Araplar, güneydeki devletlerin tepkisini çekecek ve İran'a daha fazla yaklaşma nedeniyle sıkışacak olan Şii Araplar ve İran-Türkiye-Suriye'nin yaratabileceği baskı nedeniyle yaşamın çok zor olacağı ve yeni bir "Mahabad" olayıyla/senaryosuyla karşılaşabileceklerini düşünen Kürtler parçalanmaya gitmeyebilirler. Ancak, işler o noktaya geldikten sonra çatışmanın grupların kendi tercihleri sonucunda parçalanma üretmemesi son derece düşük bir olasılıktır.

2.1. Mevcut Durumun Sona Ermesi: Parçalanmış Irak Senaryoları

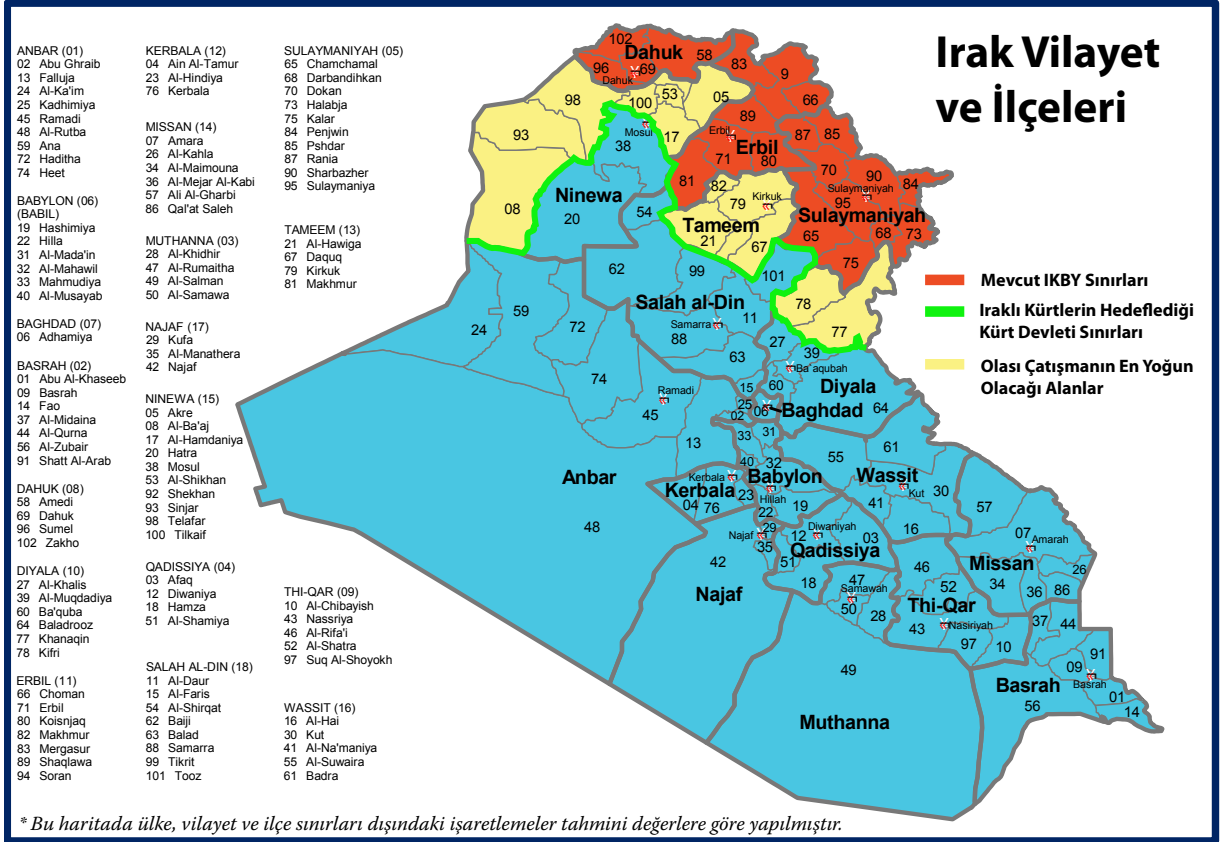
Bölünme senaryosu büyük ölçüde yukarıda ele alınan ve iç savaşla birlikte yaşanacak bir kaos ortamının ürünü olabilecektir. Ancak, parçalanma durumunda dahi ülkenin nasıl ve hangi grupların kontrolünde parçalanacağı soru işaretleri yaratmaktadır. Irak'ın kaç bölüneceği büyük ölçüde kaos ortamını yaratacak çatışmaların hangi merkezden başlayacağına dayanacaktır. Merkezden başlayacak parçalanma ülkenin üç veya daha fazla parçaya ayrılmasına yol açacakken, kuzeyden başlayacak bir kaos ortamı en azından ilk aşamada ülkenin ikiye bölünmesiyle sonuçlanabilir. Bu durumda, ülkenin tamamında çatışmaların çıkması beklenmemelidir.

Çatışmaların kuzeyden başlaması durumunda (en azından başlangıçta) asıl çatışma sahalarının Sincar'dan başlayarak Musul'un kuzeyine uzanan hat, Kerkük ve Diyala'nın kuzey ve doğu böl-

geleriyle sınırlı olacağı söylenebilir. Anılan olasılık ve çatışma durumu aşağıdaki haritada kabaca gösterilmiştir. Bu noktada hatırlatılması gereken en önemli husus parçalanma senaryolarının tamamen kurgusal olduğunun ve aktörlerin olası davranışlarının tamamen mantıksal çıkarımlara

dayandırıldığıdır. Ayrıca, aktörlerin davranışlarının aşağıdaki anlatılar gibi mekanik olmayacağı bilinmesine rağmen gelişmelerin gidişatına ilişkin kaba bir özet verebilmek için olası süreç mekanik bir tarzla ele alınmıştır.

İkiye Bölünmüş Irak ve Olası Çatışma Bölgelerine Ait Harita

Irak'ın ikiye parçalanmasını tetikleyecek bir çatışma ortamı muhtemelen, ülkenin kuzeyinde bugün "tartışmalı bölgeler" olarak anılan ve çoğunlukla Kürtler ve Araplar arasında sorun oluşturan, ancak üzerinde Türkmenlerin de yaşadığı coğrafyada patlak verebilecektir. Ülkeyi ikiye bölecek bir atmosferin oluşması, Sünni Araplar ile Kürtler arasında Musul, Kerkük ve Selahattin vilayetlerinde meydana gelebilecek karşılıklı saldırılar, yoğun göç baskısı ve siyasi güçlerin birbirlerini yok sayıp diğerlerinin etki alanında güç uygulamaya çalışmasıyla ortaya çıkabileceği gibi; merkezi hükümet ile KBY arasında petrol yasası, Kerkük'ün statüsü, Irak ordusunun "tartışmalı

bölgelere" konuşularak Kürtleri çıkarması ya da bütçeden Kürtlere ayrılan paranın büyük oranda azaltılmasıyla da yaşanabilir. Hangi nedenle olursa olsun, ülkeyi ikiye parçalanmaya götürecek bir atmosferde asıl çatışan taraflar Kürtler ve Araplar olacaktır. Bu noktada asıl çatışma sahasının Musul, Kerkük, Tuzhurmatu ve Diyalâ'nın kuzeyi ve doğusu gibi Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde cereyan etmesi olasılığı çok yüksektir. Bu nedenle, Türkmenlerin olası bir çatışma ortamında nasıl bir tavır alacağı son derece önemlidir. Bugüne kadar Irak'ın toprak bütünlüğünün yanında olan Türkmenler, Irak'ın parçalanması olasılığının gerçeğe dönüşmesi halinde Araplarla

İran, ortaya çıkabilecek yeni Şii devletiyle düşmanca veya rekabete dayalı bir ilişki modeli geliştirmektense uzlaşa ve işbirliğine dayalı bir yolu tercih ederek yeni Şii devletini yanına çekmeyi stratejik olarak uygun görebilir.

birlikte hareket edebilirler. Ancak, bu durumda doğrudan bir çatışmanın tarafı haline gelerek büyük miktarlarda kayıp verme olasılıkları bulunmaktadır.

Öte yandan, ülkenin ikiye bölünmesi olasılığı Sünni ve Şii Araplar'ın birbirleriyle ve/veya kendi içlerindeki anlaşmazlıkları bir kenara bırakıp, Sünni-Şii milliyetçi Arap grupları Kürtlerle çatışmaya itebilir. Böyle bir durumda Irak'ta merkezi hükümeti hangi grup kontrol ederse etsin Kürtlerle çatışmaya girebilecektir. Bu grup, normal şartlarda kuzeydeki varlığı ve etkinliği az olan Dava Partisi ya da Sadr Hareketi bile olabilir. Bu Şii merkezîyetçi partilerden birisinin çatışmanın çıktığı dönemde iktidar olması ya da Bağdat'taki dengenin başat aktörü olması halinde Kürtlerle çatışması şaşırtıcı olmayacak, hatta büyük bir olasılık olabilecektir. Kürtler işgal sonrası elde ettikleri ağır silahlar, örgütlenme tecrübesi, gerilla savaşındaki deneyim ve saha bilgisi nedeniyle Araplarla baş edebilecek güçtedir. Ayrıca, bu tür bir çatışmayı ne kadar uzun sürdürebilirlerse BM'nin veya diğer uluslararası örgütlerin duruma müdahale edebileceğini ve çatışmanın uzamasının kendi lehlerine olabileceğini düşünebilirler. Bu nedenle, çatışmayı uluslararası platforma taşıyarak özellikle Batı'dan destek bulmak isteyeceklerdir. Buna ek olarak ABD veya bazı AB ülkelerinin desteği sayesinde çatışma sonrası dönemde bağımsızlığa ulaşmak isteyeceklerdir. Buna karşılık Araplar ise bu sorunun Irak'ın iç işi olduğunun üzerinde durarak başka ülkeleri müdahale etmekten alıkoymak isteyeceklerdir. Ancak, bu tür bir çatışmanın çıkması halinde çatışma sahasının bölge devletleri tarafından manipüle edilebilecek bir hale dönüşeceği

ve saflaşmadan ziyade herkesin herkesle kozlarını paylaşacağı bir ortamın oluşacağı söylenebilir.

Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer husus dış güçlerin parçalanma olasılığı karşısında alacağı pozisyonudur. Her ne kadar bölge ülkeleri, ABD, Avrupa ülkeleri, Rusya ve Çin gibi aktörler Irak'ın toprak bütünlüğünü savunduklarını ileri sürseler de ülkenin parçalanma noktasına geldiğinde tavır değiştirme olasılıkları güçlüdür. Bir kere, dış güçlerin bir arada ve eşgüdümlü olarak Irak'ın parçalanmasını engellemek için askeri güç kullanacakları iddiası büyük bir olasılıkla bir söylemden ibarettir. Irak'ın parçalanmasından doğrudan ve hayati tehditler algılamayacak ülkelerin bu tür bir askeri harekate başvurmaktansa bekle gör politikası izlemesi; duruma göre pozisyon olarak çatışma sonrası duruma hazırlık yapması olasılığı daha yüksektir. Irak'ın parçalanmasından en büyük zararı görebilecek olan ülkeler Türkiye, Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan'dır. Ürdün'ün müdahale etmeye yetecek bir askeri gücü yoktur. Suudi Arabistan da askeri harcamalara milyarlarca Dolar yatırmasına rağmen ne sınırları ötesinde harekât yapabilecek bir kapasiteye ne de buna uygun bir coğrafyaya sahiptir. Suriye ise içinde bulunduğu durum nedeniyle herhangi bir hamle yapacak durumda değildir. Bu durumda geriye hem askeri harekât gücüne hem de büyük tehdit algılamasına sahip ülke olarak bir tek Türkiye kalmaktadır. Bu noktada ABD'nin tavrı ise son derece önemlidir. Çatışmanın başlamasından sonra ülkeden çıkmış ABD askerlerinin bölgeye davetini muhtemelen can kaybına uğramak istemeyen ABD ilk etapta sıcak karşılamayacaktır. Ancak, ABD duruma müdahale etse bile araya tampon güç olarak yerleşecek bir barış

Ortaya çıkabilecek yeni Şii Arap devleti tek başına ve kendisine düşman devletlerle mücadele içine girmektense İran ile işbirliği yapacaktır. Resimde Başbakan Maliki, Tahran'da Rehber Hamaney ile görüşüyor.

karmaşık bir ittifaklar ya da ilişkiler ağı oluşabilecektir. Bu tür bir senaryonun gerçekleşmesi halinde Türkmenlerin içinde bulunacağı durum da son derece tehlikelidir. Türkmenler Kürtler ile Araplar arasındaki savaşın ortasında kalabileceği gibi aynı zamanda kendi içlerindeki mezhepsel ayrım nedeniyle birbirlerine de düşebilirler.

Bu noktada hatırlatılması gereken son nokta ise dış güçlerinin tutumunun değerlendirilmesinin gerekliliğidir. Irak'ta parçalanma olasılığını doğuran bir çatışma ortamının doğması halinde ABD ve İran'ın politikaları son derece önemli olacaktır. Pragmatik olan bu devletlerin kendilerine yandaş devletler yaratmak isteyeceklerinden çatışmanın taraflarına açık ya da örtülü destek vermeleridir. ABD'nin parçalanma kaçınılmaz hale geldiğinde çatışmanın diğer tarafı ABD karşıtlığı daha ağır basan Arap milliyetçileri ya da İran'a yakın Şii Araplar olacağından Kürtlerin yanında yer alacağı ve Kürt bölgesinin diğer

devletler ve çatışan taraflardan korunması için Türkiye'ye baskı yapmak isteyeceği söylenebilir. Kurulacak bir Kürt devletinin Türkiye dışında bir ülke (ör. İran) aracılığıyla dünyaya bağlanması ABD için istenmeyecek bir senaryodur. Bu durum İsrail ve Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Bu nedenle, parçalanma ortamını doğuracak bir iç çatışmanın meydana gelmesi halinde bu devletlerin Kürtlere destek vermesi ve Türkiye'ye de Kürtlere yardımcı olması konusunda telkinlerde bulunması beklenmeli; buna göre tedbirler alınmalıdır. İran'ın tavrı ise ikircikli olacaktır. İran'ın kendisine yakın ve Basra havzasını kontrol edebilecek bir Şii devleti kurmak için çaba göstereceği söylenebilir. İran'ın etkinliği ve politikasının başarısı ise Iraklı Şiiilerin diğer bölgesel güçler tarafından ne ölçüde kabul edilebilir ya da tehdit yaratan bir aktör olarak görüleceğine bağlıdır. Sünni Araplarla çatışan Şiiilerin Körfez ülkeleri ve Mısır tarafından desteklenmesi olasılığı yok denecek kadar azdır. Bu nedenle Iraklı Şiiiler

istememeseler bile İran'a doğru itilebilirler. İran'ın Kürtler konusundaki tavrı da muhtemelen değişecektir. Olası bir Kürt devletinin Türkiye'nin veya ABD-İsrail ittifakının etkisinde kalmasını istemeyecek olan İran Kürtleri dışlamak yerine Sünni Araplarla çatışmasında destekleyebilir. Kürtler ile Şii Araplar arasında üçe bölünme senaryosunda doğrudan bir çatışma yaşanması olasılığı coğrafi nedenlerle düşük olduğundan İran'ın Şii Araplara vereceği destek ile Kürtlere vereceği destek arasında bir çelişki de olmayacaktır. Bu nedenle, olası bir parçalanma durumu halinde Türkiye ile İran'ın işbirliği yaparak bölgedeki çatışmayı bastırması zayıf bir olasılıktır. Sünni Arap ülkelerinin ise Sünni Araplara maddi yardımda bulunarak çatışmayı mümkün olduğunca uzatıp, azami kazanımlar sağlamak isteyecekleri düşünülebilir. Bu tür bir çatışmadan en

çok zararlı çıkabilecek Sünni Arap devletleri Ürdün ve Suudi Arabistan'dır. Ürdün, ortada kalan Sünni Arapların kendi topraklarına eklenip Haşimi Hanedanlığı'nın sonunu getirmesinden haklı bir endişe duyacaktır. Ancak, İsrail de bu senaryoya karşıdır. Çünkü, yanı başında büyük ve baş edilmesi kolay olmayan, düşman bir Ürdün devleti bulabilir. Suudi Arabistan ise sınırında oluşacak Şii devleti nedeniyle hem İran karşısında güç kaybetmiş olacak hem de Suudi Arabistan'ın büyük petrol rezervlerinin bulunduğu bölgede oturan Şii azınlığı yönetmekte büyük güçlükler çekecektir. Bu varsayımlara dayanarak Irak'ta üçe veya daha çok parçaya bölünmeyi başlatacak olan bir çatışmanın başlaması halinde, bu çatışmanın bölge ülkeleri tarafından söndürülmesiyle, tersine alevlendirilmesi arasında çok ince bir çizgi olduğunun altı çizilmelidir.

IRAK'IN GELECEĞİNE DAİR SENARYOLAR

	Çok İyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
Siyasi kurumların işleyişi	Hükümete ilişkin sorunlar çözülmüş, taraflar beklediğini bulmuş ve sorunsuz işliyor. Yasalar uzlaşıyla çıkartılıyor	Hükümetin işleyişinde sorunlar olmakla birlikte karşılıklı diyalog çerçevesinde sorunlar çözülüyor. Temel yasal sorunlar ve güç dağılımında sorunlar var fakat meclis çalışmaya devam ediyor. Yasalar uzlaşıyla olmasa bile büyük bir çoğunluğun desteğiyle çıkartılıyor	Seçimden başarıyla çıkan partiler tam olarak temsil edildiğine inanmıyorlar. Seçimlere olan inanç azalmaya başlamış durumda. Hükümet sıkıntılı bir biçimde varlığını sürdürüyor. Hükümet kurulmuş, sorunların çözümü zamana yayılmış, inişli çıkışlı durum devam ediyor. Yasalar pazarlıklarla zor da olsa çıkartılıyor	Seçimlere olan inanç çok azalmış, halk ve siyasi gruplar seçim yoluyla iktidar olabilecekleri inancını yitirmiş ve sisteme ilişkin meşruiyet tartışması başlamış. Hükümet düşürülmüş, yenisi henüz kurulamamış, kurulması da çok güç görünüyor; ancak meclis içinde çözüm arayışı sürüyor. Meclis iç işleyişinde büyük sorunlarla karşı karşıya; ancak çabalar devam ediyor	Halk ve partiler seçime olan inançlarını tamamen yitirmişler, sivil siyasetin bittiği düşünülüyor, İtirazları kabul edilmeyenler haklarını silahla alma yoluna gidiyor. Hükümet düşürülmüş, birkaç hükümet kurma denemesi başarısızlıkla sonuçlanmış, Ülke en az 6 ay hükümsüz kalıyor, kurumlar işlemiyor, ayrıca seçimin sonuç vereceği düşünülmeyenlerinden meclis dışı arayışlar güçlü. Meclis işlevini yitirmiş çıkan kararları gruplar kabul etmiyor
Şiddet olaylarının niteliği ve düzeyi	Ülkede siyasi şiddet sona ermiş ve genel güvenlik düzeyi normalleşmiştir	Aralıklarla olaylar olmasına rağmen gidişatı etkilemeyecek boyut ve alanda cereyan ediyor	Ülkenin sorunlu bölgelerinde olaylar sürmekle birlikte ordu ve polisin müdahalesiyle kontrol altına alınabilmekte	Olaylar etnik ve mezhepsel gruplar arasında çatışmaya dönüşmeye başlamış. Olayların meydana geldiği saha enişlemiş. Güvenlik güçleri başa çıkmakta zorlanıyor. Asker ve sivil lü sayısı 2007 seviyesine yaklaşıyor	Etnik ve mezhepsel bir iç savaş başlamış. Potansiyel çatışma alanlarında milis güçleri birbiriyle ya da güvenlik güçleriyle yoğun çatışmalara başlamış. Güvenlik güçleri kontrolü kaybetmiş hatta kirliliğin bir parçası olmuş. Asker ve sivil ölü sayısı ve olayların düzeyi 2006-2007 seviyesine ulaşmış

Güvenlik güçlerinin işleyişi	Merkezi hükümetin kontrolünde ordu ve polis güvenliği sağlamakta Yerel güvenlik güçleri görevlerini ayırım gözetmeksizin yerine getiriyor. Yerel polis güçlerince buldukları bölgenin halkları temsil edilebiliyor ve halk kendisini güvende hissediyor Irak ordusu görevini tam olarak yerine getiriyor ve güvenlik boşluğu oluşmamış	Merkezi hükümet ile federal güçler arasında sorunlar olmakla birlikte genel güvenlik durumu iyi Irak ordusunda bazı uyum problemleri belirmiş, ancak sorun eğitim programları ile çözülebilecek durumda Üçlü kontrol noktalarında zaman zaman sorunlar çıkarsa da bu durum genel işleyişi etkilemiyor	Merkezi hükümet ile federal güçler arasında sorunlar sürmekte Güvenlik güçlerinin yetki sahaları ve kapsamı konusunda belirsizlikler var; bu yüzden zaman zaman karşı karşıya gelmeler ya da çatışmalar yaşanıyor Sahva vb. oluşumların sisteme entegre sorunları devam ediyor. Maaşlar ödenmiyor ya da rahatsızlıklar var; ama henüz kırılma noktası aşılmamış ABD askerlerinin çekilmesiyle özellikle tartışmalı bölgelerde güvenlik zaafiyeti belirmiş; fakat bu sorunlar lokal olarak kalmış	Merkezi hükümet ile federal güçler arasında sorunlar artıyor Sahva'nın sisteme entegre edilmesinde ilerleme yok, hayalkırıklıkları reddiyeye dönüşmeye başlıyor, bazı gruplar direnişe dönmeye başlıyor ABD askerlerinin boşluğu doldurulabilmiş değil, farklı gruplara bağlı güvenlik güçleri arasında küçük çaplı ama lokal düzeyde çatışmalar yaşanıyor Güvenlik güçlerinde etnik ve mezhepsel ayırım ve kayırma ileri boyutlara ulaşmış durumda, hiçbir grup diğerinin güvenlik gücüne güvenmiyor	Merkezi hükümet ile federal güçler arasında çatışma çıkmış, Irak ordusu içindeki Sünni subay ve askerler Şiiilere karşı bir tavır içinde, orduya dâhil edilmiş peşmerge birlikleri silahlarıyla birlikte Kürt güçlerine katılıyor Sahva tekrar silahlanıp direnişe dönüşmüş Güvenlik güçlerinde etnik ve mezhepsel ayırım açık hale gelmiş, ordu ve polise katılım yok Silahlı mücadele açık hale gelmiş, şiddet olayları direniş faaliyetlerden çıkmış gruplararası çatışmaya dönüşmüş Özellikle tartışmalı bölgelerde etnik çatışma, güney ve orta kesimlerde de mezhepsel ya da mezhep içi çatışmalar çıkmış
Anayasa tadilat sürecinin işleyişi	Kerkük sorunu uzlaşıyla çözülmüş, Kerkük merkeze bağlı bir yapı olarak kabul edilmiş Baasçıların geri dönüşü sağlanmış; muhalefetteler ama şiddete bulaşmıyorlar Petrol yasası çıkarılmış, gelirler eşit paylaşılıyor	Kerkük sorununda çözüme yaklaşılmış, geçiş dönemi yaşanmakta Baasçıların geri dönüşü başlamış Petrol yasası çıkarılmış, gelirler eşit paylaşılıyor	Kerkük sorununun çözümünde bugünkü duruma göre bir farklılık yok Baasçıların geri dönüşü sağlanmamış ama görüşmeler sürüyor Petrol yasası çıkarılmamış, gelirler mevcut haliyle paylaşılıyor	Kerkük'te çözüm ufukta görülüyor; Mecliste saflaşmalar oluşmuş ve fırtına kopmak üzere Baasçılar geri dönmekten umudu kesmişler Petrol yasası çıkarılmamış, hatta mevcut durum delinmeye başlamış; Kürtler kendi ürettikleri petrolün gelirini kendi gelirleri olarak alıyor	Kerkük'te çözüm yok; tartışma çatışmaya dönüşmüş Baasçılar geri dönmekten umudu kesmişler; ülkedeki uzantılarını harekete geçirmişler Petrol yasası rafa kaldırılmış, çokuluslu petrol şirketleri Irak'ta yerel gruplarla hareket ederek çatışma ortamını körükliyor
Dış güçlerin politikaları	Bölge ülkelerinin tamamı, BM, AB, ABD ve diğer güç merkezleri toprak bütünlüğünü desteklemeye ve istikrara katkıda bulunmaya devam ediyor	Bölge ülkelerinin büyük bir kısmı, ABD ve önemli güç merkezleri toprak bütünlüğünü desteklemeye ve istikrara katkıda bulunmaya devam ediyor	Bölge ülkelerinin bir kısmı, ABD ve bazı güç merkezleri toprak bütünlüğünü desteklemeye ve istikrara katkıda bulunmaya devam ediyor; bazı bölge ülkeleri ve güç merkezleri Irak'ın parçalanmasından yarar ummaya başlamış	Bölge ülkelerinin büyük bir kısmı, BM, AB, ABD ve diğer güç merkezleri toprak bütünlüğünün korunamayacağını düşünmekte, Irak'ın toprak bütünlüğü bir tabu olmaktan çıkmakta; bu ülkeler Irak'ta yeni senaryolar ve arayışlara girmektedir.	Bölge ülkelerinin büyük bir kısmı, BM, AB, ABD ve diğer güç merkezleri Irak'ın parçalanmasının kaçınılmaz olduğunu düşünmekte; parçalanma sonrası için açık veya örtülü girişimlerde bulunmakta

- Bu tabloda belirtilen parametrelere verilen yanıtlarda
- Çok iyi sütununun çoğunlukta olması mevcut durumun merkezi otoriteyi güçlendirecek şekilde devamını
- İyi sütununun çoğunlukta olması mevcut durumun devamını
- Orta sütununun çoğunlukta olması kırılın ve hassas Irak senaryosunun oluşmasını
- Kötü sütununun çoğunlukta olması iç savaş ve kaos ortamına giden yolun açılmasını
- Çok kötü sütununun çoğunlukta olması parçalanmaya doğru gidilmesini gösterecektir.